

(بررسی اهمیت ترجیحات زیبایی شناسی در طراحی و احداث فضاهای سبز شهری)

پریسا عباسی دشتکی^۱، فاطمه کاظمی^{*}، حمید مسعودی

^۱دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی فضای سبز (گروه علوم باغبانی و فضای سبز، دانشکده کشاورزی، دانشگاه فردوسی

مشهد، مشهد، ایران)

^{*}— ایمیل نویسنده مسئول: fatemeh.kazemi@um.ac.ir

چکیده

فضاهای سبز شهری، از زیرساخت‌های حایز اهمیت برای بهبود زیست محیط شهرها هستند. از طرفی دیگر، درک و ترجیح کاربرانی که از فضاهای سبز استفاده می‌کنند نیز باید در مدیریت و برنامه‌ریزی این فضاهای شهری مورد توجه قرار گیرد. این پژوهش، به صورت کتابخانه‌ای، به بررسی اهمیت و تأثیرات ترجیحات کاربران از فضاهای سبز شهری می‌پردازد و در نهایت کمبودهای تحقیقی را در این زمینه بیان می‌کند. طبق بررسی‌های انجام شده، تلفیق ترجیحات بصری درختان و مفاهیم پایداری مثل صرفه‌جویی در مصرف آب، از جنبه‌های زیبایی‌شناسی و ترجیحات مردمی جزو کمبودهای تحقیقی در این زمینه می‌باشد که بایستی در برنامه‌های تحقیقاتی آینده مورد توجه قرار گیرند.

مقدمه

بخشی از سیمای شهری را فضاهای سبز شامل می‌شوند که ابعاد مختلفی از جمله ابعاد اجتماعی، زیست-محیطی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی را در شهرها در بر می‌گیرند. با توجه به نیازهای روانی مردم و نیز مسائل زیست‌محیطی شهرها، مشکلاتی از قبیل کمبود فضای شهری، کمبود منابع و نهاده‌ها و از همه مهم‌تر کمبود منابع آبی و نیروی انسانی، محدودیت را برای گسترش فضاهای سبز در شهرها ایجاد کرده است. استفاده از برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب و همچنین استفاده از گیاهان بومی منطقه برای کاشت در طرح‌ها، می‌تواند باعث صرفه‌جویی در منابع آبی کشور، و صرفه‌جویی در هزینه‌های نگهداری شود. بنابراین، نیاز به توسعه روش پایداری در جهت افزایش سرانه فضای سبز در کشور داریم. از روش‌های پایدار در منظرسازی دنیا، میتوان به خشک‌منظرسازی (Xeriscape) اشاره کرد.

از طرفی دیگر، در منظر شهری درک و ترجیح کاربرانی که از این فضاها استفاده می‌کنند باید در مدیریت و برنامه‌ریزی این فضاها مورد توجه قرار گیرد، زیرا کاربران از مناظری استفاده می‌کنند که بتوانند با آن ارتباط و تعامل برقرار کنند یعنی مناظر پیش رویشان باید ترجیحات آنان را رفع نموده و بتوانند کاملاً آن را درک کنند. گیاهان به عنوان عناصر اصلی تشکیل دهنده در منظرند و باعث ایجاد زیبایی بصری در طراحی فضاهای سبز می‌شوند، برای رسیدن به یک طراحی مناسب، شناخت قابلیت‌های حسی و ویژگی‌های بصری آن‌ها الزامی خواهد بود. مهم‌ترین بخش بصری در کل پوشش‌های گیاهی در فضاهای سبز، درختان می‌باشند زیرا درختان با وجود رنگ‌ها، بافت‌ها، فرم‌ها و تضادهایی که دارند هندسه منظر شهری را نرم می‌کنند. هدف کلی این تحقیق، بررسی اهمیت ترجیحات زیبایی‌شناسی کاربران فضاهای سبز، با توجه ویژه به درختان شهری، در ارتباط با مفاهیم پایداری مثل صرفه‌جویی در مصرف آب است.

مواد و روش‌ها

این مقاله با بررسی منابع پیشین داوری شده، با مطالعه کتابخانه‌ای، به معرفی برخی مفاهیم و اهداف برای تلفیق مباحث زیبایی‌شناسی درختان و مفاهیم پایداری مثل صرفه‌جویی در مصرف آب، از جنبه‌های زیبایی-شناسی و ترجیحات مردمی می‌پردازد.

نتایج و بحث

در روش طراحی خشک‌منظر هفت اصل اساسی مطرح است که امکان توسعه آن‌ها در فضای سبز کشور وجود دارد که یکی از آن اصل‌ها استفاده از گیاهان بومی است. گیاهان بومی بخشی از تاریخ طبیعی منطقه‌اند، به گونه‌ای که آنان به خاطر رشد هزاران ساله‌شان در آن مناطق با جغرافیا، هیدرولوژی، اقلیم و خاک منطقه سازگار شده‌اند (ابراهیمیان و کاظمی، ۱۳۹۶). فضاهای شهری بستری می‌باشند که توسط طیف وسیعی از مردم تجربه می‌شوند و نمی‌توان نسبت به آن بی‌تفاوت بود. امروزه زیبایی‌شناسی را که به دریافت حسی و ادراک دانش محسوسات تعبیر می‌کنند. اخیراً به علت مشارکت دادن کاربران در فرایند طراحی، به رویکرد ارزیابی منظر از طریق ترجیحات کاربران، بیشتر توجه شده است. در مناظر یا فضاهای سبز، زیبایی‌شناسی از جمله عواملی است که اهمیت زیادی دارد و شکست و یا موفقیت هر منظر، با ویژگی‌های بصری گیاهانش در ارتباط است. درختان، در مقایسه با سایر پوشش‌های گیاهی موجود، مؤلفه غالب یک جامعه گیاهی هستند و کلید مهمی در افزایش ترجیح نسبت به هر مکانند (تودورووا و همکاران، ۲۰۰۴).

در تمام قسمت‌های مختلف یک درخت می‌توان ارزش‌های زیبایی یافت. بافت، رنگ، فرم از ویژگی‌های بصری مهم درختان هستند.

ویژگی‌های بصری درختان	تعاریف
فرم	شامل شاخه‌ها، تنه‌ها و جهت رشد و نیز کلیه بخش‌های گیاه می‌باشد. به حجم کلی یک گیاه "فرم" می‌گویند.
بافت	بافت گیاه را می‌توان به عنوان سختی و نرمی بستری هر بخش تعریف کرد.
رنگ	اختلاف در رنگ، یعنی اختلافات در ویژگی‌های نور، که همان طول موج، دامنه و انرژی آن است، می‌باشد که این اختلاف با بازتاب، شکست، جذب نور قبل از رسیدن به چشم بیننده و نیز با طبیعت منبع نور ایجاد می‌شود.

پژوهش‌های سومیت و سومر (۱۹۹۹) نشان داد که ۵۴٪ درصد از پاسخ دهندگان درختان کوتاه ترجیح می‌دهند، در حالی که ۲۲.۵٪ کاربران درختان بلند را ترجیح می‌دهند. لین (۲۰۰۰) در پژوهش خود ذکر می‌کند که مهم‌ترین عامل برای زیبایی درخت، شکل آن است به گونه‌ای که مردم درختان گسترش یافته و یا مخروطی را بیشتر ترجیح می‌دهند. با این وجود، برخی از محققان شکل درخت را با استفاده از نسبت ارتفاع درخت به عرض درخت کمی سازی می‌کنند که نتایج اینگونه پژوهش‌ها نشان می‌دهد درختانی که عرض بیشتری نسبت به ارتفاع دارند توسط مردم بیشتر ترجیح داده شده‌اند (بالینگ و فالک، ۱۹۸۲). مردم به طور کلی طرفدار درختان با برگ‌های سبز هستند (بالینگ و فالک، ۱۹۸۲). اما با وجود تحقیقات نام برده، کندال و همکاران (۲۰۰۸) استدلال می‌کنند، گیاهانی که دارای شاخ و برگ سبز مایل به خاکستری هستند را نیز به همان اندازه ترجیح می‌دهند.

در مطالعات قبلی که صرفاً در مورد ویژگی‌های بصری درختان بودند نشان می‌دهد که محققان در برخی از صفات درختان، در مورد کیفیت زیبایی در افراد به توافق نمی‌رسند و همچنین درختانی را نشان می‌دهد که از نظر خصوصیات متفاوت هستند. بنابراین، روش انتخاب درختان زیبا و نگهداری آن‌ها برای رشد زیبا هنوز هم چالشی برای معماران منظر است. همچنین، علی‌رغم مطالعات روی ترجیحات مردم نسبت به خشک منظر، مطالعه روی ترجیحات زیبایی‌شناسی درختان و ویژگی‌های بصری آن‌ها و ارتباط آن‌ها با میزان صرفه‌جویی در مصرف آب که با مفهوم خشک منظرسازی در ارتباط است، انجام نگرفته است. به همین دلیل، به نظر انجام چنین تحقیقی ضروری است.

منابع

- ابراهیمیان، م. و کاظمی، ف. ۱۳۹۶. رویکرد های برای گسترش مفهوم خشک منظر سازی در پارک‌های شهری. سومین همایش بین المللی معماری عمران و شهرسازی در آغاز هزاره سوم، کرج. ۱-۱۳.
- Balling, J.D., Falk, J.H., 1982. Development of visual preference for natural environments. Environ. Behav. 14, 5–28.
- Kendal, D., Williams, K.J.H., Armstrong, L., 2008. Preference for and performance of some Australian native plants grown as hedges. Urban For. Urban Green. 7, 93–106.
- Lin, Y., 2000. A study on the factors influencing on aesthetic quality of trees on traffic circle. China Hortic. 46, 313–330 in Chinese.
- Summit, J., Sommer, R., 1999. Further studied of preferred tree shapes. Environ. Behav. 31, 550–576.
- Todorova, A., Asakawa, S., Aikoh, T., 2004. Preferences for and attitudes towards street flowers and trees in Sapporo, Japan. Landscape Urban Plann. 69, 403–416.